

Entrevista a Michael Apple

PARTE III- O vello discurso das novas tecnoloxías en educación

Hoxe é martes, 17 de xullo e estamos aquí de novo, na Universidade de Wisconsin-Madison, co Dr. Michael Apple, un dos grandes pensadores do noso tempo. Grazas unha vez máis, Prof. Apple, por conceder esta entrevista a Nova Escola Galega.

É un pracer.

Hai dous meses, levamos a cabo a primeira parte desta entrevista. Daquela falamos principalmente sobre o estado da educación en Galicia e en España. Teño degoiros por continuar coa conversa, que nesta ocasión xirará en torno aos libros de texto e as novas tecnoloxías. Mais, comecemos onde o deixamos, para así quentar motores.

* * * * *

Cre vostede que a presidencia de Obama supuxo algún cambio para os movementos educativos críticos e democráticos? Sustenta Obama algunha postura educativa significativamente diferente ás do partido republicano, ou ambos comparten un mesmo discurso do “sentido común”?

Este é certamente un tema complexo, xa que para entender a Obama é preciso entender dúas cousas. Unha, que Obama é un presidente afroamericano, o cal é un feito sen dúbida moi importante. A outra cousa é que Obama está obrigado a traballar cun Congreso que se atopa fóra do seu control. O goberno central dos Estados Unidos apenas dispón de poder para impor reformas e políticas, ao contrario do que acontece en España e noutros moitos países con modelos educativos e Ministerios de Educación centralizados —incluso a pesar de que Galicia, Cataluña e outras “nacións dentro de nacións”⁷⁰ dispoñan de certa autonomía neste sentido—.

Por outra banda, para contestar esta pregunta é preciso falar sobre [George W.] Bush e *No Child Left Behind*⁷¹. *No Child Left Behind* foi un compromiso. Orixinariamente estaba pensado para axudar a privatizar as escolas públicas estadounidenses. A idea sobre a que se sustenta esta lei xurdiu en Texas cando Bush era gobernador deste Estado e dicía o seguinte: “A maior parte das escolas estatais⁷² están a ‘fracasar’ e a maior parte delas están ademais a ocultar o fracaso aludido usando medias aritméticas de resultados en probas estandarizadas.” *No Child Left Behind* contaba con algúns elementos parcialmente progresistas, que dicían: “Agora ningunha escola poderá ocultar un rexistro frouxo de resultados en relación co alumnado de cor⁷³, pobre, matriculado en programas de educación especial, das rapazas en matemáticas... Para iso, as escolas deberán facer públicos os resultados das súas probas estandarizadas”. Isto é parcialmente progresista, o que é importante xa que, cando menos retoricamente, *No Child Left Behind* dicía: “Queremos que ningún neno quede atrás”. No entanto, dado que proviña de Texas, esta lei contaba ademais cunha axenda moi conservadora, na liña de: “Se podemos demostrar que as escolas estatais —o que nos Estados Unidos chamamos escolas públicas— están ‘fracasando’, poderemos impoñer unha axenda diferente, baseada na privatización e na mercantilización”. Esta é a axenda neoliberal actualmente en marcha en España. De modo que con *No Child Left Behind* se chegou a un compromiso entre demócratas liberais e republicanos conservadores, un compromiso baseado na privatización parcial do sistema educativo público e na elaboración de numerosas probas estandarizadas para que as escolas non puidesen ocultar os seus “fracasos”. A consecuencia destas medidas é que, tras tres anos de resultados negativos, as escolas pasan a ser postas en período de proba. Catro anos máis tarde de seren declaradas como escolas “que fracasan”, o diñeiro procedente do goberno pasa a ser parcialmente usado para proporcionar titorías privadas ao alumnado, o que significa que corporacións privadas poden entrar agora no

70 “Nations within nations”, en inglés (Nota da Tradutora).

71 [Que ningún neno/a quede atrás] H.R. 1--107th Congress: No Child Left Behind Act of 2001. (2001). En GovTrack.us (base de datos de lexislación federal). Recuperado o 8 de xuño de 2012 dende <http://www.govtrack.us/congress/bills/107/hr1>

72 Isto é, públicas (N. da T.).

73 “Children of color”, en inglés. No contexto estadounidense, este termo fai referencia a todo aquel neno/a de raza diferente á branca (é dicir, a persoas afroamericanas, pero tamén latinas, nativas americanas, orientais, orixinarias de Asia Meridional, etc.) (N. da T.)

Entrevista a Michael Apple

terreo das escolas e a educación con ánimo lucrativo. Se, tras cinco anos máis, estas escolas están aínda “fracasando”, o seu profesorado é despedido e os centros pasan a ser reorganizados (isto é, pasan a estar baixo o control dunha corporación privada). Neste caso, seguen sendo escolas públicas, aínda que o diñeiro público se entrega a unha corporación privada para que xestione o centro con ánimo de lucro.

Este compromiso non implicaba cheques escolares⁷⁴ para as familias, os cales situarían as escolas nunha completa economía de mercado. Mais o seu efecto é: “O rabo da proba estandarizada sacode o corpo do can do docente”. Tan só avaliamos dúas materias: matemáticas e comprensión lectora básica, o que significou que, dado que tales avaliacións implican a toma de decisións “duras”⁷⁵, agora o profesorado só ensina matemáticas e comprensión lectora. A música pasou a ser considerada o que en inglés chamamos un “floreo”, de xeito que o distrito de Los Ángeles leva sen contratar un profesor ou unha profesora de música catro ou cinco anos! As estatísticas máis recentes mostran que hoxe en día o vinte por cento do alumnado nos Estados Unidos non recibe educación física porque ese tempo se dedica, non ao corpo, senón ao corpus de coñecementos que forma parte das probas estandarizadas.

Obama dixo: “Esta non é unha boa política”. Eu estou de acordo con el. *No Child Left Behind*, tal e como sinalei na segunda edición de *Educating the “Right” Way*⁷⁶, é un desastre. Creou máis abandono escolar —o que eu prefiro chamar “expulsións escolares”— e ademais contribuíu a desprofesionalizar e intensificar o traballo do profesorado—. Así que agora a duración media dun profesor novel no sistema educativo é de catro anos, após os cales estas persoas buscan outro traballo fóra do terreo da educación. Trátase dunha situación arrepiente. Tal e como demostrarei nun minuto, Obama continuou varias das políticas de *No Child Left Behind* en relación co profesorado. O Presidente dixo o seguinte: “Haberá competitividade entre as escolas —o cal soa a neoliberal—, mais tan só haberá competitividade no sector público. Non haberá cheques escolares, mais crearanse moitos máis centros concertados⁷⁷, os cales seguirán a estar exentos de respectar os convenios laborais establecidos polos sindicatos de profesorado. Isto acentuará a liberdade de elección e permitirá que as boas escolas sexan identificadas a través de probas estandarizadas”.

Hai algúns elementos progresistas en *Race To The Top*⁷⁸—nótese aquí a retórica nacionalista—, mais trátase aínda dunha política economicista e neoliberal. Os elementos progresistas din o seguinte: “Se unha escola manifesta melloras, aínda que non supere a nota de corte pola cal deixaría de ser unha escola ‘que fracasa’, considerárase como unha mellor escola”. Polo tanto, non se trata só de avergoñar as escolas. Isto é moi importante. No entanto *Race To The Top* tamén supón modelos moi perigosos para o profesorado. Agora os docentes son sometidos a un sistema de retribución baseado no rendemento, o que quere dicir que o seu soldo varía en función dos resultados do seu alumnado nas probas estandarizadas. Isto fai as cousas aínda peor que con *No Child Left Behind*, na que eran tan só as escolas as que se catalogaban como “fracasadas” se os estudantes non obtiñan bos resultados. Agora profesores individuais son identificados e acusados. Moito disto baséase tamén no que chamamos resultados de valor engadido, segundo os cales se controla a contorna de procedencia do alumnado, o nivel de ingresos das súas familias, e se conclúe: “De acordo cos datos obtidos, predicimos que o alumnado é quen de acadar os seguintes resultados nas probas estandarizadas”. Entón, identifícanse aqueles docentes, homes e mulleres, que obteñen resultados por riba

74 Os cheques escolares son uns bonos entregados polo Estado ás familias por cada filla/o que teñan en idade escolar para que acudan a un centro educativo da súa escola —xa sexa este público, privado ou concertado— e o intercambien polos gastos de escolaridade da/o menor, ata un máximo estipulado (N. da T.)

75 “High-stakes testing”, en inglés. Para a tradución deste termo en particular segúin a:

Ravela, P. (2006). *Para comprender las evaluaciones educativas: Fichas didácticas* (p. 25). Santiago de Chile: Programa de Promoción de la Reforma Educativa de América Latina y el Caribe, PREAL/San Marino. Recuperado o 8 de xuño de 2012 dende http://www.buenosaires.gov.ar/areas/educacion/evaluacioneducativa/fichas_didacticas_ravela_completo.pdf (N. da T.)

76 Apple, M.W. (2006). *Educating the “Right” Way: Markets, Standards, God, and Inequality* (2a Ed.). New York, NY: Routledge. [Traducido ao castelán como: Apple, M.W. (2002). *Educación “como Dios manda”: Mercados, niveles, relixión y desigualdad*. Barcelona: Paidós Ibérica.]

77 “Charter schools”, en inglés. Este termo refírese a un conxunto de escolas primarias e secundarias que reciben diñeiro público, pero que están xestionadas por un grupo independente de profesorado, nais e pais, activistas, por unha organización sen ánimo de lucro ou ben por unha corporación. Estes centros contan cunha autonomía significativamente maior aos centros da rede pública ordinaria. En contrapartida, espérase deles que produzan uns determinados resultados académicos (N. da T.)

78 [Carreira cara o cumio] S. 844--112th Congress: Race to the Top Act of 2011. (2011). In GovTrack.us (database of federal legislation). Recuperado o 1 de xuño de 2012 dende <http://www.govtrack.us/congress/bills/112/s844>

Entrevista a Michael Apple

da media predita e dáselles unha extra. Por outra banda, aqueles profesores/as que non “engadiran valor” ás aprendizaxes do seu alumnado reciben un salario máis baixo ou négaselles o dereito a un emprego fixo, incluso a pesar do feito de que o profesorado non pode controlar todas as variables que interveñen na vida do seu alumnado e que contribúen a que obteñan uns resultados frouxos. Esta estratexia exacerba a competitividade entre o profesorado. É un desastre. Constitúe unha falta de respecto cara ao profesorado. Trátase dun simple ataque aos/ás docentes encuberto baixo a retórica de: “Hai bos profesores e profesoras e queremos pagarlles máis”. E todo isto ten lugar nun momento en que se lle está a pedir á inmensa maioría do profesorado que compense as consecuencias dunha crise económica que non é tan forte como en España, mais que aínda así é abondo horrenda.

Moito disto ten elementos progresistas e retrógrados a un tempo, elementos de bo e de mal sentido. Unha vez máis, unha análise gramsciana vólvese certamente reveladora. Lembremos que un compromiso coa liberdade de elección (máis escolas concertadas, unha maior liberdade de elección para as familias en función dos resultados das escolas e os profesores nas probas estandarizadas) pode ser perigoso a longo prazo, malia que poida ter certa resonancia para os colectivos de xente oprimida. Así, por exemplo, as persoas afroamericanas foron historicamente tratadas de irracionais e hipersexualizadas, e o mesmo acontece en España. En efecto, cando observo as representacións culturais que se fan da poboación africana nos medios de comunicación españois, estas persoas aparecen a miúdo representadas como traficantes de drogas e ladroas. As mulleres de cor negra⁷⁹ aparecen hipersexualizadas; os homes desa mesma cor son vistos como predadores sexuais. É abondo arrepiante e, como pai dun rapaz afroamericano que son, isto ponme extremadamente furioso. O caso é que a política neoliberal ofrece a un presidente de cor negra coma Obama, quen ademais foi organizador comunitario, a posibilidade dunha nova identidade baixo a retórica de que, con suficiente información, toda persoa pode ser un actor economicamente racional no mercado. Consecuentemente, a sociedade xa non podería demonizar estas persoas dicindo que son estúpidos e irracionais. Coa suficiente información e liberdade de elección, outórgaselles a posibilidade de adoptaren unha nova identidade de ‘individuos racionais’. Este discurso é parcialmente contrahexemónico. De xeito que non só precisamos reflexionar sobre clases sociais, senón tamén sobre raza⁸⁰. Aquilo que é hexemónico en termos de clase social pode ser *parcialmente* contrahexemónico en termos raciais.

Unha vez dito isto, estou fundamentalmente en desacordo con Obama no que atinxe á súa política educativa. Creo que, en termos xerais, constitúe unha extensión de Bush e do seu *No Child Left Behind*. Mais quero sempre lembrar o que acabo de dicir, que o significado que as cousas teñen para a xente oprimida pode ser diferente, e que as cousas poden ser hexemónicas en relación co eixe da clase social, e pola outra banda ser contrahexemónicas en termos raciais. Trátase dunha cuestión complicada, creo eu. É por isto que, aínda estando en contra das políticas de Obama, durante os dous primeiros anos da súa presidencia rexeitei críticoalo. Son un recoñecido académico de esquerdas, así que me opuxen a contribuír aos criticismos que os grupos de dereitas estaban a facer de Obama. Non quería que estes grupos se apropiasen das miñas palabras. Mais o ano pasado, nunha das grandes publicacións periódicas de corte progresista dos Estados Unidos, unha revista chamada *The Progressive*⁸¹, decidínme finalmente a escribir un artigo ben crítico sobre as políticas de Obama. Aínda así, debemos lembrar sempre, como educadores radicais e críticos, que Obama é un presidente de cor negra, e que polo tanto algunhas das súas políticas teñen significados distintos para a xente de cor branca e de calquera outra cor. Algunhas persoas de esquerdas —os que eu chamo “esquerdistas vulgares”, que cren que todo xira arredor da clase social— atacáronme dicindo que ao sacar o tema da raza estaba a esquecerme da clase social. Ben, posto que a maior parte da xente de cor negra é pobre ou está preto de selo, a clase social sempre é un elemento importante. Mais non debemos esquecer xamais que a clase social ten lugar en corpos racializados. Non se pode reducir a raza á clase social sen perder unha perspectiva clave sobre o feito de que vivimos nunha economía internacional que está racializada ao mesmo tempo que dividida en clases sociais.

Repito, para poder contestar esta pregunta creo que debemos pensar en múltiples relacións de poder. Debemos

79 O entrevistado fai referencia a persoas de cor negra ou de calquera outra cor co obxecto de chamar a atención sobre prácticas racistas; en ningún caso o fai coa intención de reforzar ou lexitimar estereotipos discriminatorios (N. da T.)

80 De novo, enténdase este termo dende un punto de vista puramente sociocultural e histórico, en ningún caso psicobiolóxico. (N. da T.)

81 Apple, M.W. (2011, February). Grading Obama’s Education Policy. *The Progressive*, 75(2), 24-26.

Entrevista a Michael Apple

ser críticos coas políticas de Obama. El é a un tempo liberal e conservador, pero debemos entender á súa vez a súa posición como activista afroamericano. Ademais, é preciso ter en conta que non pode aprobar no Congreso todo o que lle gustaría, porque este órgano non está baixo o seu control, o cal é outro desastre. De feito, aínda que quixese aprobar iniciativas de corte máis liberal, seríalle totalmente imposible facelo. Esta é a razón pola que actualmente Obama está a conceder exencións aos Estados en materia educativa dicíndolles: "A lei di que debes acadar uns determinados obxectivos. Non obstante, se a nivel estatal elaborades unha política máis flexible, asinarei unha carta que diga que non tedes por que cumprir cos requisitos de *No Child Left Behind*, sempre e cando avaliedes o voso profesorado. Estas son as miñas condicións. Debedes pór en marcha un sistema de retribución do profesorado baseado no rendemento". Na miña opinión, este é un grave erro, mais polo menos hai un pouco máis de flexibilidade.

O que acaba de relatar soa bastante semellante á LOE⁸², a lei de educación aprobada durante o mandato de [José L. Rodríguez] Zapatero.

Exactamente.

Zapatero foi un político de esquerdas, mais a súa lei tamén incluía elementos propios dunha ideoloxía conservadora.

Ben, Zapatero era máis un novo laborista ca un socialista, de modo que as súas políticas foron moi semellantes ás de Tony Blair. Esta tendencia política recibe o nome de "terceira vía"⁸³. En Inglaterra, dise que a terceira vía é "conservadorismo disfrazado cun sorriso". A política de Zapatero en materia educativa personificou parcialmente este conservadorismo acompañado dunha retórica máis progresista.

En efecto, esa é a conclusión á que cheguei cando analicei a lei antedita. O seu Preámbulo é bastante máis progresista que os artigos que o seguen.

Exacto, así é.

Falemos agora sobre os libros de texto. Hai case vinte e cinco anos, en *Teachers and Texts*⁸⁴ vostede analizou as relacións de poder que se representan nos libros de texto. Nese mesmo libro, tamén analizou o xeito en que os libros de texto impoñen certas maneiras de entenderen o ensino e a aprendizaxe. Até que punto os libros de texto seguen a ser fontes de control e regulamento da actividade do profesorado? Podería a introdución nas escolas das Tecnoloxías da Información e a Comunicación (TIC), isto é, das novas tecnoloxías, contribuír a diminuír a relevancia que os libros de texto continúan a ter nas aulas?

Durante moitos anos, nos Estados Unidos os libros de texto eran vistos como un máis dos posibles currículos. Especialmente, nos tempos en que había moita menos crise económica. O profesorado, en xeral, empregaba os libros de

⁸² Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, Boletín Oficial del Estado nº 106, May 4, 2006, 17158-17207. Recuperado o 18 de xullo de 2012 dende <http://www.boe.es/boe/dias/2006/05/04/pdfs/A17158-17207.pdf>

⁸³ Chámaselle "terceira vía" a unha corrente política socialdemócrata que trata de reconciliar a dereita e a esquerda a través da combinación dunha política económica conservadora e unha política social progresista. Algunhas persoas describen a "terceira vía" coma unha síntese entre o capitalismo e o socialismo (N. da T.)

⁸⁴ Apple, M.W. (1988). *Teachers and Texts: A Political Economy of Class and Gender Relations in Education*. New York, NY: Routledge. [Traducido ao castelán como: Apple, M.W. (1989). *Maestros y textos: una economía política de las relaciones de clase y de sexo en educación*. Barcelona: Paidós Ibérica.]

Entrevista a Michael Apple

texto como no Xapón ou na China, mais dispoñían á súa vez de flexibilidade para usar unha abundante cantidade de material complementario. Hoxe, cada Estado debe ter estándares de rendemento académico medibles e estes estándares están asociados a probas estandarizadas, de xeito que eu chanco dicindo, como xa dixen anteriormente: “O rabo das probas estandarizadas menea o can dos estándares, que á súa vez sacode o can das probas estandarizadas, que move o can dos libros de texto, que sacode o can do profesor”. As mesmas corporacións que elaboran as probas —Pearson PLC, por exemplo, por mencionar unha das editoriais máis poderosas a nivel internacional— están creando tamén libros de texto e ademais un sistema de avaliación do profesorado en colaboración coa Universidade de Stanford, que será empregado para xulgar o profesorado e determinar se son merecedores/as dunha licenza de traballo e en que medida o seu rendemento é satisfactorio. Estase creando polo tanto unha serie interconectada de compoñentes que no pasado acostumaban a estar separados. Agora falamos de “aliñamento curricular” para referirnos a libros de texto que están dalgún xeito conectados con determinadas probas estandarizadas, que están á súa vez conectadas con certos estándares, e isto inflúe en avaliacións que implican a toma de decisións “duras” tanto para o alumnado como para o profesorado.

Hai un movemento en contra dos libros de texto estandarizados, en contra dos libros de texto que omiten todo tipo de material controvertido por mor de que, tal e como demostrei tanto en *Official Knowledge*⁸⁵ coma en *Teachers and Texts*, hai tres estados que controlan a publicación de libros de texto nos Estados Unidos: Texas, Florida e California. Texas merca os seus libros de texto a nivel estatal e logo cada unha das escolas públicas do Estado solicita que se lle manden aqueles libros que precisa. Texas aproba entre tres e cinco libros distintos para cada materia (por exemplo, Matemáticas, Historia, Economía Doméstica ou Música). Estes libros de texto son aprobados por unha autoridade central designada politicamente (polo gobernador conservador) baixo o argumento: “Podedes escoller un libro de entre estes tres a cinco que vos propoñemos”. En realidade, as escolas poden escoller calquera libro que desexen, porén o Estado só paga aqueles que seleccionou. De xeito que, en realidade, as escolas están obrigadas a acatar a selección feita polo Estado.

Texas conta con leis estatais que din cousas como: “A evolución das especies é unha teoría, non unha realidade cientificamente demostrada”. O Institute for Creation Research [Instituto para a Investigación sobre Creacionismo]⁸⁶, unha organización investigadora fundamentalista cristiá similar ao Opus Dei en España, mais que é evanxélica protestante —é dicir, moi moi conservadora—, acaba de recibir o dereito a formar o profesorado de ciencias. Isto é absolutamente increíble. É *alarmante*...

É certamente estremecedor. Esas leis tamén din cousas como que a materia de música debe consistir na restauración da tradición musical da elite occidental, cando Texas conta coa segunda maior proporción de alumnado hispanofalante do conxunto dos Estados Unidos. De forma que é un Estado esencialmente conservador. O seu currículo de Ciencias Sociais e de Historia indica que non se debe abordar a Thomas Jefferson na clase, malia a ser o escritor da *Declaración de Independencia* e parte da *Constitución* [dos Estados Unidos] porque se pasaba un pouco de revolucionario. A causa disto, a maior parte das editoriais só publican aquilo que venden en Texas. De xeito que, cada vez máis, os libros de texto tratan de evitar calquera tipo de material controvertido por razóns económicas. Por riba, o profesorado fai cada vez máis a vista gorda ante este feito, porque lle preocupa que os activistas conservadores poidan chegar e dicir que son malos docentes. Mesmo en Wisconsin, que é o Estado máis progresista da nación, os activistas conservadores están a propiciar numerosas controversias relacionadas coa censura. E o profesorado está tan preocupado por cubrir todos os contidos incluídos nos libros de texto, que á súa vez están vinculados ás probas estandarizadas, que acaban por non ensinar material máis interesante ou controvertido, por non formar parte desas probas.

Por outra banda, as editoriais decatáronse recentemente de que poden publicar versións individualizadas dos seus

85 Apple, M.W. (2000). *Official knowledge: Democratic education in a conservative age* (2nd Ed.). New York, NY: Routledge. [Traducido ao castelán como: Apple, M.W. (1996). *El Conocimiento oficial: La educación democrática en una era conservadora*. Barcelona: Paidós Ibérica.]

86 Para máis información sobre o Institute for Creation Research visite: <http://www.icr.org/>

Entrevista a Michael Apple

libros de texto usando as tecnoloxías para así produciren libros non só para Texas. Poden crear edicións diferentes para Nova York ou para Wisconsin. De modo que algunhas das cousas que critiquei en *Teachers and Texts* —como que os ordenadores nas escolas non pasan de ser meras follas de exercicios máis caras do habitual para proporcionaren material estandarizado— curiosamente, a causa de razóns económicas, porque as editoriais queren dar a imaxe de seren máis flexibles, están a deixar de ser certas. As editoriais están comezando a explorar a “comercialización de mercados especiais” mediante a impresión de edicións limitadas dos seus libros de texto que se adaptan a diversas audiencias e aínda así resultan rendibles. As editoriais están a explorar se é posible publicar material máis progresista. Isto resúltame interesante. Aínda non é rendible, e dubido que o sexa nos próximos anos. Mais ofrece unha posibilidade.

Hai tamén outras cousas acontecendo en relación coas TIC noutros lugares fóra dos Estados Unidos que son á vez retrógradas e progresistas. Por exemplo, no caso da presidenta da Arxentina Cristina [Fernández de Kirchner], quen é en certa maneira máis progresista ca outros moitos dirixentes, pero quen non o é tanto noutros aspectos. Por esta razón, eu apoio algunhas das súas políticas, mais tamén critico outras e, neses casos, apoio os sindicatos de profesorado. Cristina quere proporcionar un ordenador portátil a cada estudante pobre. O seu argumento é que isto diminuírá a desvantaxe coa que estes nenos e nenas chegan á escola ou, o que é o mesmo, reforzará o vínculo entre a escola e as familias. O alumnado de clase media ten xa ordenadores nos seus fogares, mentres que o alumnado pobre carece deles. Xa que logo, o alumnado de clase media e alta chega á escola cunha vantaxe da que o alumnado pobre carece. A presidenta pretende que todo neno teña acceso a un ordenador portátil. Trátase de portátiles baratos, pero que permiten acceder á información e alfabetizarse en relación co uso de ordenadores. Creo que esta iniciativa esaxera as repercusións da fenda dixital e tamén creo que depende demasiado, como outros moitos sistemas educativos arredor do mundo, das tecnoloxías. En termos xerais, os libros de texto continuarán a dominar. Cristina está a actuar de xeito bastante romántico en relación con esta cuestión.

Menos do dez por cento do software educativo posúe en realidade valor pedagóxico. Temo, polo tanto, que se estean a converter en algo semellante aos equipos de televisión de aula introducidos cando eu comezaba a ensinar. Daquela, díxoselle a cada un dos mestres/as de aula que se ía levar a cabo unha nova reforma que o ía cambiar todo: un equipo de televisión. Todas as aulas foron equipadas cun set de televisión xigantesco nunha das súas esquinas, para o cal existían programas de lingua española para ensinar lingua estranxeira e programas de música para ensinar esta materia sen ter que gastar ese diñeiro en profesores de español ou de música de carne e óso! Espántame que isto poida acontecer de novo. Non estamos a gastar o diñeiro concedéndolle máis tempo ao profesorado para aprender a usar creativamente estes aparellos nas súas materias (xa sexa Música, Matemáticas etc.). Todo lles é dado xa prefabricado e creo que o resultado último pode ser de novo a desprofesionalización do profesorado. Creo que as novas tecnoloxías entrañan posibilidades, mais que á súa vez as estamos idealizando demasiado. Estamos a esquecer que nos diriximos a unha situación en que o profesorado non ten tempo nin de ir ao baño, co que iso implica, unha situación na que os profesores e as profesoras están a ser privados de tempo para construíren materiais curriculares responsables e substantivos e tamén de levar a cabo investigacións por si mesmos.

No que atinxe ao alumnado, córrese o risco de substituír aprendizaxes substanciais pola oportunidade de pasalo ben durante un anaco. En verdade, quero que os rapaces e as rapazas se interesen polos ordenadores e creo que estes aparellos son moi interesantes, pero iso non significa que os estudantes estean a aprender nada contrahexemónico a través deles. O alumnado pode aprender Matemáticas ou Música a través de xogos. Iso non significa que sexa boa música, que sexa multiculturalmente crítica, ou que as Matemáticas estean relacionadas, por exemplo, cos problemas sociais realmente urxentes que asolagan a comunidade xitana, as comunidades diaspóricas, a clase traballadora, ou as comunidades rurais españolas. Creo que as novas tecnoloxías entrañan perigos moi serios, e que tamén esconden posibilidades reais, de seren empregadas creativamente. Malia a iso, polo de agora non é que vexa moitos usos creativos delas, así que este tema tenme moi preocupado.

Entrevista a Michael Apple

Semella que, a medida que os postos de traballo requiren cada vez máis o manexo de ordenadores, o alumnado simplemente está a aprender os mesmos contidos a través dun medio diferente, para así adquirir as capacidades que lle serán demandadas no mercado de traballo. Obviamente, non hai nada de creativo nisto.

Parte do argumento que se utiliza para promover o uso das novas tecnoloxías é que todos os novos traballos precisarán de tales habilidades. Mais, tal e como sinalo en *Cultural Politics and Education*⁸⁷, se descompoñemos o mercado de traballo, incluso na industria de alta tecnoloxía —un dos elementos clave nas economías do coñecemento—, tres cuartas partes dos traballos dispoñibles non precisan tan sequera do graduado escolar. Trátase de traballos mal remunerados, a tempo parcial e en liñas de montaxe. O traballador constrúe o ordenador, non o manexa. O que fai é colocar o chip. Creo que se está a empregar o argumento equivocado para xustificar por que os nosos rapaces e rapazas deberían estar alfabetizados no uso das tecnoloxías. Estas requiren dunha forma diferente de alfabetización, igual que a Música ou as Matemáticas. Gustaríame que o alumnado estivese alfabetizado nos usos máis creativos destes medios, e non simplemente en como usalos no ámbito do traballo. Se os lexisladores e educadores quixesen facer isto, eu aplaudiríao. Pola contra, se queren as novas tecnoloxías simplemente como un xeito máis de instruír en habilidades de traballo, entón creo que precisamos ser moi coidadosos.

Tamén en relación coas TIC, considera que o ensino con novas tecnoloxías nas escolas pode contribuír á construción de centros educativos e sociedades máis democráticos?

Así é. Dareille un exemplo. Como xa sabe, eu traballo como cineasta, aínda que non profesionalmente. España produciu algunhas das mellores películas do mundo —adoro o cine español—, mais este non é o tipo de material en que estou interesado. Mellor dito, si que estou interesado; porén o meu obxectivo é traballar co profesorado e o alumnado no desenvolvemento de novas formas de alfabetización, de ler e reescribir o mundo. Trátase dun proxecto en certa maneira bastante freireano⁸⁸. Considero que a estética é absolutamente central para conseguilo. Toda aquela escola que destrúe a sensibilidade estética proporciona adestramento ao seu alumnado, mais non educación. Eu vou ás escolas e creo películas co alumnado. Hai ocasións en que as novas tecnoloxías son realmente brillantes para facer isto. Aquí vai un exemplo tirado dunha experiencia miña da vida real. Estaba eu nunha escola da cidade de Melbourne, en Australia. Ía traballar cunha clase do que alí chaman “escola de emigrantes”, unha escola en que o noventa por cento do alumnado ten o inglés por segunda ou terceira lingua. Esta escola estaba emprazada nun suburbio moi pobre da cidade. Os nenos estaban a traballar coa súa profesora, quen quería introducilos á creación de películas. Pode ser que estes alumnos non fosen capaces aínda de ler en inglés, mais de seguro podían traballar con ordenadores para crear películas. Estaban a traballar en ordenadores iMac da casa Apple —que non son familiares meus; non son parte da miña familia!— e empregaban un programa equivalente ao Flash^{®89} para animar obxectos. Cando entrei na aula, os rapaces estaban agardando por min, xa que lles levaba varias cámaras dixitais. Eu xa mandara unha das cámaras un mes antes. Era unha clase de nenos e de nenas do último curso de educación infantil e do primeiro curso de educación primaria; é dicir, que tiñan cinco e seis anos. Estaban animados coa miña chegada, xa que proviña dos Estados Unidos e tiñan unha morea de preguntas para me facer sobre Disney e sobre Disneyland —esa era a súa imaxe dos Estados Unidos—. Entón, unha das nenas veu cara a min e díxome: “Michael, agarda”. Tiroume unha foto cunha das cámaras dixitais e descargou o meu retrato nun dos ordenadores cos que estaban a traballar. Facían animacións simples con patos. Estaban aprendendo a facelos falar. Entón, a nena cortou e pegou a miña fotografía sobre a cabeza do pato e puxo a andar o pato camiñando por unha sinxela escena que xa estiveran animando. O pato ía coa miña foto pegada na cabeza e dicindo: “Cua! Cua! Cua!”. Todos rimos xuntos. Foi

⁸⁷ Apple, M.W. (1996). *Cultural Politics and Education*. New York, NY: Teachers College Press. [Traducido ao español como: Apple, M.W. (1996). *Política Cultural y Educación*. Madrid: Morata.]

⁸⁸ O entrevistado está a referirse a Paulo Freire, o educador e filósofo brasileiro máis influente do século XX. Freire é mundialmente coñecido pola súa obra *Pedagogía do oprimido* (Herder and Herder, 1970), que está considerada coma un dos textos fundacionais do movemento da pedagogía crítica (N. da T.)

⁸⁹ Para máis información sobre o programa Adobe® Flash® Player visite: <http://get.adobe.com/flashplayer/>

Entrevista a Michael Apple

moi interesante. Tratábase de nenos e de nenas de cinco e seis anos. Eu, como cineasta, non aprendín a facer algo semellante nun ordenador ata hai aproximadamente unha década, e en troques, eles foron quen de sentar comigo e ensinarme a traballar cunha versión de Flash® que eu nunca antes usara. Foi moi creativo. Non obstante, se a cousa rematase aí, estaría pouco interesado no tema. Eu o que quería é que tivesen cámaras de vídeo dixitais para saíren fóra e documentar as súas comunidades. Quería que fosen quen de crear películas animadas e sincronizar música con elas. Quería que se volvesen artistas das súas propias vidas, e iso era precisamente polo que eu estaba alí. Se tomamos isto como un sinxelo exemplo, podemos ver que nel se democratizou a posesión de habilidades, o cal é moi importante. Foron os nenos/as quen me ensinaron a min. Non só fun eu o profesor. De modo que a experiencia tamén democratizou a situación de ensino e aprendizaxe: Quen era o/a docente? Quen o/a discente? Decatarse de que moitos nenos, incluso pobres, saben máis sobre as tecnoloxías ca un mesmo é unha lección de humildade para todo mestre. Á súa vez, a experiencia restableceu sensibilidades estéticas, o cal constitúe un elemento crucial en calquera educación.

A cuestión é: Manterase tal proceso democratizador a medida que os rapaces medren? Conectarase cunha visión máis ampla da democracia no ensino e na comunidade? Esta é a miña axenda e espero que o siga a ser. Eu son un “optimista sen ilusións” no que atinxe ás novas tecnoloxías. Mais este exemplo apunta á existencia de posibilidades que, se ben sinxelas, poden converterse en tendencias democratizadoras máis complexas.

De modo que non se trata tanto das tecnoloxías, como do uso que se fai delas.

Algunhas tecnoloxías foron creadas coa idea de controlar a man de obra. As tecnoloxías nunca son neutras. Consideremos Internet, por exemplo. Internet foi creado polo Departamento de Defensa dos Estados Unidos. Tivo que ser radicalmente democratizado. Agora está sendo reincorporado en modelos comerciais, mais comezou sen intención de ser democrático. Foi pensado para facer máis fácil o desenvolvemento da guerra e para xestionar a ocultación de datos. Moitos dos ordenadores que están en oficinas teñen programas instalados de fábrica que recontan o número de tecleos para ver o nivel de produtividade dun secretario/a ou de calquera outro traballador/a. Por exemplo, moitas compañías aseguradoras controlan o número de tecleos dos seus representantes para determinar se están usando os seus ordenadores apropiadamente. Nos Estados Unidos, os sistemas escolares teñen programas que controlan o número de tecleos do profesorado para controlar se visitan páxinas web de temática subversiva ou sexual, ou outras.

As tecnoloxías están construídas de xeito que certas posibilidades teñen máis probabilidade de ocorrer, aínda que ningunha tecnoloxía pode ser totalmente controlada. Sempre ofrecen certas posibilidades. Cómpre que sexamos cautelosos cando asumimos que as tecnoloxías son sempre neutras. Pola contra, son creadas con certos intereses en mente que fan máis difícil que certas cousas acontezan. Mais, tal e como sempre se acaba por descubrir, as persoas son creativas en xeral e tamén en relación con estas cousas.

Entrevista a Michael Apple

Para finalizar... Hoxe en día, as editoriais, as escolas e os investigadores están a debater o futuro dos libros de texto dixitais. Cre vostede que o xurdimento dos libros de texto dixitais pode chegar a provocar un cambio no xeito no que entendemos o que son os libros de texto na actualidade? Como avaliaría a experiencia estadounidense en relación con isto?

En primeiro lugar, cómpre ter en conta que as tecnoloxías e os libros de texto dixitais non fan nada automaticamente. Pola contra, son os movementos sociais os que provocan tales cousas. Tal e como dixen en relación coa creación de películas, con Flash® ou cos ordenadores, debemos preguntar constantemente: Que posibilidades están sendo desenvolvidas? E facer presión. O Departamento de Defensa creou Internet. Internet é un lugar no que ten lugar a explotación sexual. É tamén un lugar de espionaxe por parte do Departamento de Defensa e de espionaxe computacional por parte de corporacións. Agora, en moitos supermercados, cando un camiña co teléfono móbil acendido, o supermercado pode enviar anuncios ao aparello en función das compras anteriores de cadaquen, que están rexistradas nos seus ordenadores. É dicir, que poden personalizar os anuncios que se envían a cada consumidor. Este é un dos posibles usos dos ordenadores. Pode ser tamén un dos usos dos libros de texto dixitais: proporcionar máis flexibilidade ás corporacións para vender produtos.

Por outra banda, cando vou ás escolas e quero que os nenos e as nenas vexan iniciativas contrahexemónicas, hoxe podemos ir a un ordenador da biblioteca ou da aula e aprender sobre Franco e a Guerra Civil e a República dun xeito moito máis honesto ca o que proporcionan os libros de texto oficiais en España ou nos Estados Unidos. Podo tamén facer que os rapaces lean o discurso de Martin Luther King, o discurso *I Have a Dream* que está incluído na maioría dos libros de texto de Ciencias Sociais dos Estados Unidos, pero o cal está censurado (as súas referencias á horrible historia de racismo nos Estados Unidos así como tamén ao difícil que será interrompelo quedan normalmente excluídas). Ou podemos ver a Frederick Douglas dicindo que o 4 de xullo, o Día da Independencia dos Estados Unidos, é Día da Independencia só para a xente de cor branca, dado que non simboliza a independencia dos escravos, de modo que ni el nin outras persoas de cor negra celebrarán xamais o 4 de xullo. Pola contra, eles e elas celebrarán o día en que a escravitude foi abolida en Xamaica. Finalmente, se queremos ver ciencia realmente interesante a través do Telescopio Hubble⁹⁰ nunha escola en que os libros de texto foron mercados trece ou catorce anos antes de que o Hubble fose realidade, cun ordenador podo mostrar supernovas e facer que os rapaces exclamen "Miña nai querida!" Podo usar iso para espertar o seu interese cara á ciencia a través da imaxe dun xeito poderoso. Todo isto é tamén posible, e os libros de texto dixitais poden incluír fotografías de xeito barato e incluír tamén supernovas nacendo, ou a música e a arte de persoas que non teñen rexistros escritos. Todo isto pode ter lugar. Podo imaxinar os profesores e as profesoras de Música interactuando con música da historia da xente oprimida e con música que está a ser composta por grupos que non dispoñen aínda de obras publicadas a través destes libros de texto. Quero aplaudir tales iniciativas. Quero ver estas posibilidades na práctica.

Chegará a ocorrer nun futuro próximo? Probablemente non, por mor da política económica que segue a rexer a edición de libros de texto e a industria. As mesmas persoas que obteñen beneficios dos libros de texto regulares están a comprender que os libros de texto dixitais conformarán a nova xeración de beneficios. Con eles, as editoriais poden entrar na comercialización de mercados especiais, do mesmo xeito que as grandes editoriais de libros de texto e as editoriais en xeral acaban de mercar as editoriais de libros para a escolarización no fogar porque cren que as "reformas" conservadoras como esta da escolarización dos rapaces no fogar por parte dos seus pais/nais serán tamén un dos mercados máis lucrativos do futuro. Estas editoriais de orientación relixiosa publican materiais para familias evanxélicas conservadoras que deciden escolarizar os seus fillos e fillas no fogar porque queren basicamente "comunidades educativas de porta cerrada". Recentemente, estas grandes editoriais mercaron este nicho de mercado e agora publican para rapaces escolarizados no fogar a prezos exorbitantes. Dous millóns de nenos e nenas están a ser escolarizados deste xeito nos Estados Unidos. As editoriais non son tolas. Saben ben que a seguinte rolda de grandes beneficios será dixital.

Agora a cuestión é se os libros de texto dixitais poden ofrecer posibilidades, é dicir: Que os forzarán a ofrecer esas

⁹⁰ Para saber máis sobre o Telescopio Espacial Hubble da NASA visite: <http://asd.gsfc.nasa.gov/archive/hubble/>

Entrevista a Michael Apple

posibilidades? Isto require de mobilizacións sociais e quero que sexamos honestos neste sentido. Non somos os educadores os que cambiamos a educación; son os movementos sociais. Os educadores poden participar destes movementos, especialmente no caso dos movementos sociais progresistas. En efecto, espero que así sexa. Podemos e debemos ofrecer a nosa experiencia, posto que non é automático que os movementos sociais comprendan cuestións educativas. Polo tanto, os educadores e as educadoras poden unirse a estes movementos sociais e ofrecer como agasallo os seus coñecementos, ao tempo que quizais son criticados por ser demasiado arrogantes no que atinxe ao que cren que é o correcto. Ten que ser unha conversa, un diálogo. Freire era moi sabio con respecto a este tema, por non dicir máis.

Entón, a resposta á súa pregunta é: "Depende". Unha vez máis, repito, non son un romántico con respecto a esta cuestión. Pola contra, son bastante pragmático. Mais creo que os movementos son capaces de crear condicións materiais e ideolóxicas. De novo, son un "optimista sen ilusións". Un dos meus libros favoritos chámase *The Long Revolution*⁹¹ e foi escrito por Raymond Williams en 1961. Aínda hoxe releo esta obra cada dous ou tres anos. Nela pregúntase: Como era a educación para as clases traballadoras e a xente pobre nos séculos XVI, XVII e XVIII? Como era a educación no século XIX? Como era no século XX? En cada unha destas épocas, a alfabetización non podía ser totalmente controlada polos grupos dominantes. Unha das miñas citas preferidas pertence ao arrogante escritor francés Voltaire, e di así: "Non debemos ensinar aos campesiños/as a ler por nada do mundo". E logo, parafraseando, continúa: "É a cousa máis perigosa que se pode facer". Estou de acordo. Así que penso que estes novos recursos educativos forman parte de prácticas de alfabetización que se enmarcan nunha traxectoria eminentemente progresista. Esta é a "revolución longa" á que fai referencia o título. Os grupos dominantes están forzados a traballar duro para controlar o terreo. Mais lembremos que, en ocasións, a "revolución longa" tamén pode retroceder e agora mesmo estamos a ver como acontece isto en España. Estámolo a ver tamén nos Estados Unidos. Así que incluso as políticas educativas progresistas ocorren sempre nun terreo de dominación no que a linguaxe debe xirar en torno á economía. Zapatero é un moi bo exemplo disto, igual ca Obama. Tócanos actuar nun terreo de xogo que non é da nosa escolla. Tal e como dixo Marx: "A xente crea as súas propias historias, mais nunca baixo condicións escollidas por eles/as". Isto é ao que nos estamos a enfrontar nestes momentos.

Si, así é. En verdade.

Creo que con esta pregunta rematamos por hoxe. Hai algo máis que lle gustaría engadir?

Permítame simplemente repetir unha afirmación que xa mencionei anteriormente. Non só sinto un tremendo afecto cara á xente da súa "nación dentro doutra nación", Galicia, mais tamén cara a ese maravilloso lugar que é España. E creo que, se España é capaz de reconstruír e expandir a democracia crítica, podería darlle unha lección ao resto do mundo. Teño grandes esperanzas depositadas en España, mais son tamén realista. Debemos permanecer sempre vixiantes porque, tal e como dixeran, as revolucións poden moverse cara a atrás. Así que tan só podoo ofrecer a miña solidariedade e esperanza cara ao seu país; rematarei con esas palabras.

* * * * *

Moitas grazas, Prof. Apple, polas súas palabras de apoio e por ter compartido o seu tempo e as súas ideas tan xenerosamente coa *Revista Galega de Educación*.

⁹¹ Williams, R. (1961). *The Long Revolution*. London: Chatto and Windus. [Traducido ao español como: Williams, R. (2003). *Una larga revolución*. Buenos Aires: Nueva Visión.]